

محور ۷: توسعه زیربنایی سواحل و بنادر

چکیده

زیرساخت‌های ساحلی و بندری، ستون فقرات توسعه دریامحور هستند. محور «توسعه زیربنایی سواحل و بنادر» بر ایجاد، نوسازی و هوشمندسازی این زیرساخت‌ها تمرکز دارد. این نوشتار با بررسی اسناد بالادستی و تجارب جهانی، چالش‌ها و راهبردهای توسعه زیربنایی را تحلیل کرده و نشان می‌دهد که بدون زیرساخت‌های مدرن، تحقق شعار «سند تا ساحل»، راهبردهای توسعه پایدار» ممکن نیست.

مقدمه

بنادر و سواحل به‌عنوان دروازه‌های تجارت و اقتصاد، نقش حیاتی در توسعه دریامحور دارند. توسعه زیرساخت‌های مدرن، هوشمند و پایدار، پیش‌نیاز رقابت‌پذیری بنادر ایران در منطقه است. این محور با تأکید بر فناوری‌های نوین و استانداردهای جهانی، به تبدیل اسناد کلان به پروژه‌های عملیاتی کمک می‌کند. توجه به استانداردهای بین‌المللی، فناوری‌های نوین و الزامات محیط‌زیستی در توسعه زیرساخت‌ها، نه‌تنها بهره‌وری و رقابت‌پذیری ایران را افزایش می‌دهد، بلکه پیوند مستقیمی با شعار «سند تا ساحل» دارد؛ زیرا بدون سرمایه‌گذاری در توسعه زیربنایی، اسناد بالادستی به دستاوردهای عملی در سواحل و بنادر تبدیل نخواهند شد.

پیشینه و اسناد بالادستی

- **سیاست‌های کلی توسعه دریامحور (ابلاغی مقام معظم رهبری در تاریخ ۱۴۰۲/۰۸/۱۶)** بر توسعه زیربنایی سواحل و بنادر به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تحقق اقتصاد دریامحور تأکید ویژه‌ای دارد. این سیاست‌ها با هدف احراز جایگاه شایسته جهانی و رتبه اول منطقه‌ای، توسعه زیرساخت‌های بندری، لجستیکی و حمل‌ونقل دریایی را برای بهره‌برداری حداکثری از ظرفیت‌های دریایی ایران ضروری می‌دانند. تأکید بر ایجاد بنادر مدرن و هوشمند، تقویت اتصالات زیرساختی مانند شبکه‌های ریلی و جاده‌ای به بنادر و توسعه مناطق ساحلی با اولویت‌هایی مانند سواحل مکران برای تبدیل آن‌ها به مراکز تولیدی و تجاری بین‌المللی از جمله محورهای کلیدی است.
- **برنامه جامع تحقق سیاست‌های کلی توسعه دریامحور (۱۴۰۳/۰۲/۱۲)**، که در اجرای ابلاغیه مقام معظم رهبری درخصوص سیاست‌های کلی توسعه دریامحور به تصویب هیئت وزیران رسید، نیز بر تکمیل و توسعه زیرساخت‌های مورد نیاز بنادر و همچنین تکمیل زیرساخت‌های ارتباطی بنادر با پس کرانه تأکید دارد. توسعه زیربنایی سواحل و بنادر به‌عنوان یکی از محورهای اصلی برای دستیابی به توسعه پایدار و متوازن اقتصادی معرفی شده است. راهبردهای

پیشنهادی شامل مدرن‌سازی بنادر با تمرکز بر بنادر هوشمند نسل جدید، تقویت اتصال بنادر به شبکه‌های حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای و توسعه خوشه‌های صنعتی و اقتصادی در مناطق ساحلی مانند مکران است.

- **گزارش ماهیت و الزامات اقتصاد دریامحور در ایران (۱۴۰۳/۰۸/۲۶)**، که توسط دفتر مطالعات اقتصادی مرکز پژوهش‌های مجلس تهیه شده است، نیز بر توسعه زیربنایی سواحل و بنادر به‌عنوان یکی از ارکان اصلی تحقق اقتصاد دریامحور تأکید ویژه‌ای دارد. این گزارش با اشاره به موقعیت جغرافیایی ممتاز ایران و دسترسی به سواحل طولانی در خلیج فارس و دریای عمان، توسعه زیرساخت‌های بندری و لجستیکی را برای تقویت زنجیره ارزش اقتصاد دریایی و افزایش رقابت‌پذیری جهانی ضروری می‌داند. پیشنهادات کلیدی شامل ارتقای نسل بنادر به بنادر هوشمند و چندمنظوره، سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های حمل‌ونقل دریایی و ایجاد خوشه‌های صنعتی در مناطق ساحلی است. همچنین، بر تقویت اتصال بنادر به شبکه‌های ریلی و جاده‌ای برای بهبود ترانزیت و تجارت بین‌المللی تأکید شده است.

- **برنامه‌های پنج‌ساله توسعه و پیشرفت خصوصاً قانون برنامه هفتم**، بر توسعه زیربنایی سواحل و بنادر به‌عنوان محور کلیدی اقتصاد دریامحور تأکید دارند. این برنامه‌ها با هدف بهره‌برداری بهینه از موقعیت جغرافیایی استراتژیک ایران، بر مدرن‌سازی بنادر، توسعه زیرساخت‌های لجستیکی و حمل‌ونقل دریایی و تقویت اتصال بنادر به شبکه‌های ریلی و جاده‌ای تمرکز دارند. در برنامه هفتم، به‌ویژه در ماده ۴۸، توسعه مناطق ساحلی مانند مکران و اروند با رویکرد برون‌گرا برای تبدیل به مراکز تولیدی و تجاری بین‌المللی مورد تأکید قرار گرفته است.

- **سند آمایش سرزمین (۱۳۹۹/۱۲/۱۱)** مصوب شورای عالی آمایش سرزمین، توسعه زیربنایی بنادر و سواحل را به‌عنوان محوری کلیدی برای تحقق اهداف کلان اقتصادی و منطقه‌ای کشور مطرح می‌کند. این سند با تأکید بر توسعه یکپارچه و هدایت شده کریدورهای ترانزیتی و لجستیک، تقویت نقش بنادر به‌عنوان دروازه‌های تجاری و کانون‌های اتصال به اقتصاد جهانی را مورد توجه قرار می‌دهد. این نگاه، بخشی از راهبرد کلان توزیع متعادل جمعیت و فعالیت در پهنه سرزمین و تقویت اقتصاد دریامحور است.

- **طرح جامع بنادر بازرگانی ایران**، بر توسعه زیربنایی سواحل و بنادر با تمرکز بر مدرن‌سازی بنادر نسل جدید، توسعه پس‌کرانه‌ها و محوطه‌های بندری، و ایجاد زنجیره کامل لجستیکی تأکید دارد. این طرح با هدف افزایش ظرفیت بندری، اشتغال‌زایی و تقویت اتصالات حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای، نقش محوری در تقویت رقابت‌پذیری و توسعه پایدار اقتصاد دریایی ایفا می‌کند. همچنین، با مشارکت بخش خصوصی در سرمایه‌گذاری‌ها و اجرای مگا پروژه‌ها، زیرساخت‌های ساحلی را برای پاسخگویی به تقاضای تجارت دریابرد و ترانزیت بین‌المللی ارتقا می‌دهد.

- **طرح مدیریت یکپارچه ناحیه ساحلی (ICZM)** با هدف هماهنگی و یکپارچگی در توسعه پایدار مناطق ساحلی، تأثیر قابل‌توجهی بر محور توسعه زیربنایی سواحل و بنادر دارد. این طرح با تأکید بر مدیریت جامع منابع، حفاظت

محیط‌زیستی و توسعه متوازن، زیرساخت‌های بندری و ساحلی را از طریق برنامه‌ریزی هماهنگ و تقویت اتصال بنادر به شبکه‌های حمل‌ونقل ریلی و جاده‌ای ارتقا می‌دهد. ICZM با ترویج سرمایه‌گذاری در بنادر مدرن و هوشمند، ایجاد خوشه‌های صنعتی در مناطق ساحلی و کاهش اثرات محیط‌زیستی توسعه زیرساختی، به بهبود ظرفیت لجستیکی و افزایش رقابت‌پذیری اقتصاد دریایی کمک می‌کند. همچنین، این پروژه با تدوین چارچوب‌های سیاستی، همکاری بین‌سازمانی را تقویت کرده و توسعه زیربنایی را در راستای پایداری و بهره‌وری منابع هدایت می‌کند.

تجربه بنادر پیشرفته جهانی مانند بندر جبل‌علی در امارات و بندر شانگهای در چین نشان‌دهنده نقش محوری توسعه زیربنایی بنادر و سواحل در اقتصاد دریامحور است. این بنادر با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های مدرن، فناوری‌های هوشمند و اتصال یکپارچه به شبکه‌های لجستیکی جهانی، به مراکز تجاری و تولیدی بین‌المللی تبدیل شده‌اند. توسعه پس‌کرانه‌ها، ایجاد خوشه‌های صنعتی و بهره‌گیری از بنادر نسل چهارم، ارزش افزوده، اشتغال‌زایی و رقابت‌پذیری را افزایش داده و الگویی برای ایران در راستای تقویت زیرساخت‌های ساحلی و تحقق توسعه پایدار دریامحور ارائه می‌دهد.

اهمیت و لزوم پرداختن به محور

زیرساخت‌های ساحلی و بندری، زیربنای تمام فعالیت‌های دریایی از تجارت تا گردشگری هستند. بدون توسعه این زیرساخت‌ها، ایران نمی‌تواند از ظرفیت‌های ژئوپلیتیکی خود بهره‌برداری کند. این محور، حلقه اتصال اسناد به اقدامات عملی در سواحل است.

چالش‌های کلیدی

۱. فرسودگی برخی زیرساخت‌های بندری و ساحلی.
۲. کمبود فناوری‌های نوین مانند بنادر هوشمند و سامانه‌های لجستیک دیجیتال.
۳. محدودیت‌های مالی برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌ها.
۴. چالش‌های محیط‌زیستی در توسعه زیرساخت‌ها.
۵. رقابت با بنادر پیشرفته منطقه مانند جبل‌علی.

راهبردهای پیشنهادی

۱. نوسازی بنادر با استفاده از فناوری‌های هوشمند مانند IoT و بلاکچین.
۲. توسعه زیرساخت‌های سواحل مکران به‌عنوان هاب لجستیکی.

۳. سرمایه‌گذاری در بنادر سبز با رعایت استانداردهای زیست‌محیطی.

۴. انتقال فناوری و دانش با تقویت همکاری‌های بین‌المللی.

۵. ایجاد مشوق‌های مالی برای سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های بندری.

نتیجه‌گیری

محور «توسعه زیربنایی سواحل و بنادر» پایه و اساس توسعه دریامحور است. با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های مدرن و پایدار، ایران می‌تواند اسناد بالادستی را به پروژه‌های ملموس تبدیل کرده و جایگاه خود را در رقابت منطقه‌ای تقویت کند. شعار «سند تا ساحل» بدون زیرساخت‌های قوی، محقق نخواهد شد.